

Fernando Pessoa

Pessoa Pessoa'yı
Anlatıyor

Derleyen ve Türkçeleştiren: Işık Ergüden

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
I. ERGENLİK	13
İlk Yazılar – Kaos	15
Gençlik Heteronimleri	33
Parçalı Bir Portre	57
II. MEDYUM.....	73
III. OLGUNLUK	95
IV. MEKTUPLAR	143
V. VASİYET YERİNE	219
Kırık Ayna	229
Biyografik Not	235
VI. BAKIŞ AÇILARI	241
Yalnız... “Ma Non Tanto”	243
Açı... ve Karşıyaçı...	257
Seçmeli Kronoloji	263

İlk Yazılar – Kaos

Söz konusu kişi Pessoa olduğunda, ergenliği yaşamak, parça parça sökülmiş bir denizin üzerinde tek başına, kılavuzsuz macera aramaktır. Şiddetle reddedilen (ya da reddedilmek istenen) binbir eğilimi, büyüleyici bir dehşetle kendi içinde keşfetmektir; bütün uçurumların ve bütün başıboş gezintilerin sizi beklediği bir okyanusun kıyısında kendinizi bulmaktır; henüz kendi çapını bilmeyen yepyeni bir varlığın ürktütücü güçleriyle karşı karşıya gelmektir.

Pessoa bu kaotik gençliği (Durban'daki çocukluğu sırasında öğrendiği dil olan) İngilizce tutulmuş bir günlüğün sayfalarında ifade etti. Burada, kaygısının yoğunluğundan, yetenekleri karşısındaki kuşkularından, takınak halini almış delilik korkusundan (baba tarafından büyükannesi yaşlılığa bağlı bunama nedeniyle defalarca hastaneye kapatılmıştı) dehşetle söz eder. Ömrünün “temel notası” olacak derin yalnızlığın delik deşik ettiği bağlantısız fragmanlardır bunlar.

İnsan, kapalı bir pencerenin dibinde vızıldayan kör ve nafil bir böcekten başka nedir ki? Pencerenin ötesindeki ışık ve ısı odağını içgüdüsel olarak hisseder. Ama kördür, göremez; ışıkla arasına giren şeyi de göremez. Dolayısıyla, gözü dönmüş bir halde ışığa yaklaşmaya çalışır; ışıktan uzaklaşsa da, pencereden geçerek ona asla yaklaşamaz. Bilim bu böceğe nasıl yardım edebilir? Camın yüzeyinin eğri büğrülüğünü, pürüzlerini keşfedebilir, bazı yerlerinin daha kalın bazı yerlerininse daha ince olduğunu, bir yerinin daha kaba başka yerinin daha incelikli olduğunu saptayabilir: Ama kibar filozof, bütün bunlarla ışığa ne kadar yaklaşabilir? Gerçekten görebilecek kadar *yakın* olabilir mi? Sanırım dışarıdaki ışığa kendini fırlatabilmek için pencereyi bir biçimde zorlamayı her şeye rağmen başaran dâhi insan ya da şairdir. O zaman da, herkesten çok daha öteye gitmenin sıcaklığını ve sevincini hisseder – ama, o bile, hep kör değil midir? Ezeli Hakikat’i gerçekten daha yakından tanıyabilir mi o?

İzin verin, metaforu biraz daha sürdüreyim. Kimileri pencerenin aksi yönünde, geri geri uzaklaşır; ve önünde pencereyi bulamayınca, işte, o zaman, “Camı aşttık!” diye haykırırlar.

[1908-1909 ?]

Ben felsefeden esinlenmiş bir şairdim, yoksa şiirsel yetilere sahip bir filozof değil. Şeylerdeki güzelliğe tutkuyla hayrandım; ayırt edilemeyen ve minnacık ayrıntının içinde¹ evrenin şiirsel ruhunu algılıyordum.

---

1 Pessoa kendi gençlik şiirlerinden bazılarını minimalist olarak nitelmiştir.

Yeryüzünün şiiri asla ölmez. Eski zamanların daha şiirsel olduğu söylenebilir, ama şu da söylenebilir [...].

Şiir her şeyde vardır... yeryüzünde ve denizde, göllerde ve nehir kıyılarında. Şehirlerde de şiire rastlanır – hiç inkâr etmeye kalkmayın; benim için bu, oturduğum yerde bile aşikârdır: Bu masada, bu kâğıt parçasında, bu mürekkep hokkasında; sokaktaki arabaların sarsıntısında, sokağın karşı tarafında, bir kasap dükkânının tabelasını boyayan işçinin küçücük, kaba ve gülünç hareketlerinin her birinde...

Benim içsel duyum beş duyuma öylesine hâkimdir ki yaşamın nesnelere başkalarından farklı gördüğüme eminim. Bir kapının anahtarı, duvardaki bir çivi, bir kedinin bıyıkları gibi gülünç şeylerde benim için son derece zengin bir anlam vardır – ya da vardı. Hiç tınmadan sokaktan geçen sıradan bir tavukla civcivlerinde bir tür tinsel bütünlük bulurum. Sandalağacının kokusunda, bir çöp yığınının üzerine atılmış konserve kutularında, yol kenarındaki kanala düşmüş bir kibrit kutusunda, rüzgârlı bir günde uçuşan ve birbirinin peşi sıra sokağa düşen, iki pis kâğıt parçasında insani korkulardan daha derin bir anlam buluyorum.

Çünkü şiir uyuşukluktur; gökten düşen ve düşüşünün tamamen bilincinde olan, gördükleri karşısında serseme dönmüş bir varlığın gözünün kamaşmasıdır. Tıpkı nesnelere ruhunu tanıması ve bu geçmiş ilmi hatırlamaya çalışan, onları farklı veçhede, başka biçim ve durumlarda tanıması olduğundan başka da bir şey hatırlamayan bir varlık gibi.

Sanatçı, hem güzel hem de zarif doğmayı görev bilmelidir; çünkü güzelliğe tapan kişinin kendisi güzellikten mahrum olamaz. Üstelik, bunca hararetle aradığı şeyi kendinde hiç bulamamak bir sanatçı için kuşkusuz müthiş bir ıstıraptır. Shelley'in, Keats'ın, Byron'un, Milton ve Poe'nun portrelerine bakıp da onların şair olmasına şaşabilir miyiz? Hepsi güzeldi, hepsi sevildi, hepsine hayran olundu, hepsi yaşamın sıcaklığını ve göksel hazı tattı aşkta; tabii bunlar bir şaire, hatta bir insana ne kadar bahşedilmişse...

Kendi kendime dert yanmaktan, merhametli gözyaşları dökerek kendime acımdan bıktım.

F. Coelho² konusunda Rita Teyze'yle neredeyse kavga ettim. Sonunda, gün geçtikçe daha açık seçik ve dehşetli bir hal alan şu semptomlardan biriyle buluverdim kendimi: Manevi bir baş dönmesi. Fiziksel baş dönmesinde, dış dünyanın etrafında döndüğünü hissedersin; manevi baş dönmesinde ise iç dünyanın döndüğü hissedilir. Nesnelere arasındaki gerçek ilişkilerin anlamını bir süreliğine yitirdiğimi, kavrayış gücümün tükendiğini, zihnimin bir tür yarı uyku uçuşumuna sürüklendiğini sanırım. İnsanı ölçüsüzce korkutan, ürkütücü bir his bu. Bu hislere aşına oluyorum. Bunlar sanki yeni bir ruh halinin yolunu açmakta ki bu, kesinlikle delilik olacak.

Ailemde ruh halimi anlayan hiç kimse yok; hayır, hiç yok.³ Bana gülüyorlar, benimle alay ediyorlar, bana inanmıyorlar; olağandışı biri olmayı arzuladığımı söylüyorlar, ama bu olağandışı olma *arzusunu* analiz etmek için bir şey yapmıyorlar. Olağandışı olmak ile olağandışı görünmek arasındaki tüm farkın bu arzuya dair bilinçten kaynaklandığını kimse anlamıyor. Yedi yaşında kurşun askerlerle oynarken, sonra on dört yaşımdayken aynı şey meydana gelmişti: İlkinde yalnızca nesnelere, ikincisinde hem nesnelere hem oyuncaklara; yine de oynamayı arzuluyordum ve bu benim gerçek, temel psişik halimdi.

İçimi dökeceğim kimsem yok. Ailem hiçbir şey anlamıyor. Bu tür şeylerle arkadaşlarımdan canını sıkamam. Zaten gerçekten yakın arkadaşım yok; hem herkesin anladığı anlamda bir arkadaşım olsaydı bile, bu, benim anladığım anlamda yakın bir dost ol-

2 Pessoa'nın sözüne bakılırsa, üç ay içinde onu "canlı cenaze" halinden kurtarmış olan ve solunum egzersizini savunan hekim.

3 Bu konuda bkz. aynı dönemde annesine yazdığı mektup.

mazdı. Utangaç biriyim ben, kaygılarımı başkalarının bilmesini arzulamıyorum. Yakın dost, benim ideallerimden, düşlerimden biridir; ama yakın bir dost asla sahip olmayacağım bir şeydir. Hiçbir mizaç benimkine denk değil; yakın bir dostta olmasını hayal ettiğim şeyin kıyısına bile yaklaşan kimse yok dünyada. Olsun; artık bundan söz etmeyelim.

Ne metresim var ne âşığım. Bu da bir diğer idealim. Bu ideal, odağına dek tam bir var olmayışla dolu. Benim hayal ettiğim gibi gerçekleşmeyecek. Heyhat: Zavallı Alastor! Shelley, seni gayet iyi anlıyorum! Anneme içimi açabilir miyim? Onun yanımda olmasını çok isterdim. Ona da içimi açamam, ama onun varlığı ıstırabımı fazlasıyla yatıştırır. Denizin ortasında kalakalmış bir kazazede gibi tek başıma hissediyorum kendimi. Gerçekten bir kazazedeyim ben! O halde, kendi kendime açmalıyım içimi. Kendime mi? Bu satırlarda hangi sırrımı açtım ki? Hiçbirini! Yazdıklarımı tekrar okuduğumda, bu satırların ne kadar kasıntı olduğunu, edebiyata gözünü dikmiş bir günlükten düpedüz fırladıklarını görmek ruhuma eziyet veriyor! Hatta bazı yerlerde üslupçuluğa bile kaçmışım. İnsan, delik deşik çullara büründüğünde çekeceği ıstırabı ipek giysiler içindeyken de çekebilir.

Yeter.

İnsan, farklı tarzlarda yaşayarak kendini avutabilir, ama bu tarzların hiçbiri bana bahşedilmemiş. Yaşamı, kendi yaşamımın hortlağı gibi, yaratıldığımız maddeden (?) farklı bir maddeden yapılmış gibi katettim; kendi inkârımın ikiz kardeşi olan ruhumla düşünüyorum.